Μακεδονικά

Τόμ. 6, Αρ. 1 (1965)

Η Κυριακή της Ορθοδοξίας στο Βελβεντό

Λουΐζα Συνδίκια-Λαούρδα

doi: [10.12681/makedonika.552](https://doi.org/10.12681/makedonika.552)

Copyright © 2014, Λουΐζα Συνδίκια-Λαούρδα

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Συνδίκια-Λαούρδα Λ. (1965). Η Κυριακή της Ορθοδοξίας στο Βελβεντό. *Μακεδονικά*, 6(1), 275–286.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.552>

Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΣΤΟ ΒΕΛΒΕΝΤΟ

Στο τέλος του Συνοδικού της 'Ορθοδοξίας που διαβάζεται στις έκκλησιες την Κυριακή της 'Ορθοδοξίας μνημονεύονται ως προσθήκη τὰ ὀνόματα ἐκείνων που συνέβαλαν οἰκονομικά ἢ ἠθικά στήν πρόοδο τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος. Ἐνα συγκινητικό παράδειγμα ἀπό τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας ἔχει σωθῇ στὸν κώδικα Βελβεντοῦ, μικρῆς κομόπολης στὶς ὑπάρειες τῶν Πιερίων πρὸς τὰ ἀνατολικά τῶν Σερβίων.

Ὁ κῶδιξ βρίσκεται στὴ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Κοζάνης μὲ προσωρινὸ ἀριθμὸ 166¹ καί, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα μακρὺ κατάλογο ὀνομάτων τῶν κατοίκων ποὺ ἔδωσαν δωρεὰς (παρρησίες) γιὰ νὰ μνημονεύονται τὰ ὀνόματά τους, περιέχει καὶ μιὰ ἰδιότυπη καὶ ἐνδιαφέρουσα προσθήκη στὴν ἀκολουθία τῆς Κυριακῆς τῆς 'Ορθοδοξίας.

Ὁ κῶδιξ εἶναι διαστάσεων 0.20×0.15, ἀκέφαλος μὲ τὰ πρῶτα 17 φύλλα σκωρόβρωτα· ἔχει γραφῇ κατὰ καιροὺς ἀπὸ πολλὰ χέρια καὶ φέρει διάφορες χρονολογίες. Ἡ παλαιότερη εἶναι στὸ τέλος τοῦ κώδικος, σελ. 235-248, ὅπου εἶναι καταχωρημένη ἡ αἴτησις πρὸς τὸν Πατριάρχη Σαμουὴλ Χαντζερῆ γιὰ τὴν ἰδρυση τῆς σχολῆς τῆς κομοπόλεως μὲ ἡμερομηνία 1 Ἰουλίου 1773, καθὼς καὶ ἔγγραφο τοῦ Πατριάρχου, ποὺ ἐγκρίνει τὴν αἴτησι μὲ ἡμερομηνία 1774. Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ δημοσιεύει στὸν παρόντα τόμον ὁ Νικόλαος Δελιαλῆς ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς Μητροπόλεως Σερβίων καὶ Κοζάνης (Δημ. Βιβλιοθήκη Κοζάνης ἀρ. 173), ὅπου εἶχαν ἐπίσης καταχωρηθῇ.

Ἡ προσθήκη στὴν ἀκολουθία ἔχει ἀντιγραφῇ στὸν κώδικα πέντε φορές μὲ παραλλαγὰς ἀπὸ ἐπτὰ χέρια. Πιθανὸν νὰ πρόσθεταν ἢ νὰ ἀφαιροῦσαν τμήματα ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς.

σελ. 80-81 χέρι Α, ἀκολουθία ἀτελῆς.

σελ. 85-91 χέρι Β, δεῦτερο κείμενο τῆς ἀκολουθίας.

σελ. 93-96 χέρι Γ, τρίτο κείμενο τῆς ἀκολουθίας.

σελ. 101-104 χέρι Δ, τέταρτον κείμενο τῆς ἀκολουθίας.

¹ Ἀντωνίου Σιγάλα, Ἀπὸ τὴν Πνευματικὴν Ζωὴν τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας. Α' Ἀρχεῖα καὶ Βιβλιοθήκαι Δυτικῆς Μακεδονίας. Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Παράρτημα Δ' τόμου Ἐπετηρίδος Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, Θεσσαλονίκη 1939, σελ. 88.

σελ. 104-111 χέρι E, στη σελίδα 111 ὑπάρχει χρονολογία Μάρτιος 1874.
σελ. 112 χέρι ΣΤ.

σελ. 129-133 χέρι Z, πέμπτο κείμενο τῆς ἀκολουθίας.

Τὸ κείμενο ποὺ δημοσιεύεται ἐδῶ εἶναι ἀπάνθισμα ἀπὸ τὶς ἀνωτέρω παραλλαγές. (Διορθῶν τὰ ἐλάχιστα ὀρθογραφικὰ λάθη τοῦ κειμένου).

Κῶδιξ Βελβεντοῦ, Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης, ἀρ. 166.

(σ. 85 B) Ἐκκλησιᾷ ψαλλομένη ἀπ' ἁμβωνος τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας μετὰ τὴν τῆς Λειτουργίας Ἀπόλυσιν εἰς μνημόσυνον αἰώνιον τῶν ὁποσούν συνεισενγκόντων ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Κοιμήσεως, τῷ ὄντι ἐν Βελβενδῷ τῇ κομποπόλει.

(σ. 101, A, B, Δ) Ὁ θεοφιλέστατος καὶ ἐλλογιμώτατος Ἅγιος Σερβίων καὶ Κοζάνης, κύριος Ἰγνάτιος Θεσσαλονικεὺς, ὑπερμάχησε, συνεδρόμησε μαζὶ με τοὺς ἐνταῦθα εὕρισκομένους δημογέροντας καὶ ἱερεῖς πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἐλληνικοῦ σχολείου καὶ τὴν πληρωμὴν τοῦ πνευματικοῦ καὶ διδασκάλου,
Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(A, B, Δ) Ὅσοι ἔδωκαν καὶ ἀφιέρωσαν εἰς τὰς δύο εὕρισκομένας ταύτας ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου χωράφια, ἀμπέλια, παρρησίας καὶ εἴ τι ἄλλο πολὺ ἢ ὀλίγον καὶ ἐσυνάχθη ὁ μισθὸς τοῦ διδασκάλου διὰ τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον καὶ ὁ μισθὸς τοῦ πνευματικοῦ,
Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(σ. 102, B, Δ) Ὅσοι χριστιανοὶ διὰ ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν ἔγραψαν ὀνόματα διὰ τὰ μνημονεύονται πᾶσαν ἐβδομάδα εἰς τὸν ναὸν τοῦτον,
Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(A, B, Δ) Τῇ ἀδείᾳ τοῦ Πανιερωτάτου ἡμῶν Δεσπότη ἀφορίζομεν, ἀναθεματίζομεν, ἐξοκκλησιάζομεν καὶ ἐκείνους, ὅσοι ἤθελαν κατατρέξει, ζημιώσει ἐμμέσως ἀμέσως, φανερά ἢ κρυφὰ τὴν κομόπολιν ταύτην Βελβενδὸν ἢ τὰ σχολεῖα ἢ τοὺς εὕρισκομένους διδασκάλους,
Ἀνάθεμα (τρὶς).

(B, Δ) Προσέτι ἀφορίζομεν τῇ ἀδείᾳ τοῦ Πανιερωτάτου ἡμῶν Δεσπότη, ἀναθεματίζομεν, ἐξοκκλησιάζομεν καὶ ἐκείνους, ὅσοι ἤθελον θελήσει ἢ συνεργήσει εἰς τὸ νὰ ἐλαττώσῃ καὶ νὰ φθείρῃ τὴν ποσότητα τῶν ἁσπρων, τὰ ὁποῖα κοινῶς ἐδιορίστηκαν διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ ἀλληλοδιδασκτικοῦ σχολείου καὶ τοῦ πνευματικοῦ καὶ τῶν ἱερέων ἢ λαϊκοὶ ἢ μικροὶ ἢ μεγάλοι, ἐὰν δὲν φυλάξῃ τὴν ὑπόσχασίν τοὺς εἰς διατήρησιν αὐτῶν τῶν ἁσπρων,
Ἀνάθεμα (τρὶς).

(σ. 103, Β, Δ) "Ὅσοι προγε(νέ)στεροί τε καὶ οἱ ἔως τοῦ νῦν καιροῦ ἀφιέρωσαν ἀμπέλια, χωράφια, κινητὸν καὶ ἀκίνητον πολλὴ ἢ ὀλίγον οἰονδήποτε πράγμα καὶ εὐρέθησαν εἰς τὸν ἀνακαινισμόν τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ, ἐπιβοηθήματα καὶ ὅσοι ἐπεστάτησαν, ἐπεμελήθησαν, συνεδρόμησαν λόγῳ ἢ ἔργῳ καὶ ἀνεκαινίσθη ὁ ἱερὸς οὗτος ναὸς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ πάντες ὅσοι ἔδωκαν καὶ ἀφιέρωσαν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ τέμπλου καὶ τῶν λοιπῶν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὅσοι δώσουν καὶ ἀφιερῶσουν πολλὴ ἢ ὀλίγον εἰς καλλιέργειαν καὶ στολισμὸν αὐτῆς.

(Β, Δ) "Ὅσοι χριστιανοὶ ἀφιέρωσαν, διὰ τὸν ἐπιτάφιον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρίς).

(σ. 104, Β, Δ) "Ὅσοι χριστιανοὶ ἀφιέρωσαν, ἐπεμελήθησαν, συνεδρόμησαν λόγῳ ἢ ἔργῳ διὰ τὴν ζωγραφίαν τοῦ θείου τούτου ναοῦ,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρίς).

(Β) "Ὅσοι χριστιανοὶ χριστιανικῇ προαιρέσει κινούμενοι ἀφιέρωσαν διὰ τοὺς πτωχοὺς ἐλεημοσύνην νὰ μεράζεται τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρίς).

(Β, Δ) Πάντων δὲ καὶ πασῶν τῶν συνδρομητῶν καὶ τῶν κτητόρων τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ ναοῦ τούτου καὶ τῶν σχολείων,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρίς).

(Δ, Ε) "Ὅσοι χριστιανοὶ ζήλω θεῷ κινούμενοι συνεισέφερον καὶ ἠγόρασαν τὴν καμπάναν, τοὺς πολυελοῦς, τὰς κανδήλας, τοὺς σταυροὺς, τοὺς θυματοὺς, τὰ δυσκοπώτῃρα, τὰ ἱερὰ ἄμφια, τὰ στεφάνια τῶν εἰκόνων καὶ εἰ τι ἄλλο ὑπάρχει εἰς τὴν ἐκκλησίαν,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρίς).

(σ. 105, Ε) "Ὅστις ἐκ τῶν πατριωτῶν μας δυστροπεῖ καὶ ἀρνεῖται τὸ χρέος, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ χωρίον μας εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, καὶ φέρει ταραχὴν καὶ δὲν πληρώνει τὸν ἀνάλογον εἰς τὴν δυνάμιν τοῦ τόκου δέκα τοῖς ἑκατόν, ὁ τοιοῦτος εἶναι ἀφορεσμένος καὶ ἀναθεματισμένος ὡς ἐχθρὸς τῆς ἐκκλησίας.

(σ. 106, Ε) "Ὅσοι χριστιανοὶ εἴτε ζῶντες εἴτε θανόντες ἐκτιμήσαντες τὰ ἐκ τῆς παιδείας προερχόμενα ἀγαθὰ, χριστιανικῶς ζήλω ὑπὲρ τοῦ διδάσκεισθαι τὰ πάτρια καὶ θεοπαράδοτα δόγματα κινούμενοι φιλοτίμως πάνυ συνεισέφερον ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν περιουσίας, ὁ μὲν πλεῖον, ὁ δὲ ἥττον ὑπὲρ τῆς συμπληρώσεως τοῦ εἰς ὀδοήκοντα χιλιάδες γροσίων ἀναβαίνοντος λάσσου, ἵνα διὰ τοῦ τόκου αὐτοῦ διατελῶσι ἐργαζόμενα τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος, ὡς λυχνία ἄσβεστο ἐν ἀχμηρῶ τόπῳ,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρίς).

(Ε) "Όσοι χριστιανοὶ ἐπλούτισαν τὴν βιβλιοθήκην τοῦ σχολείου διὰ προσφορὰς βιβλίων χρησίμων διὰ τε τὰ δόγματα τῆς θείας ἡμῶν πίστεως διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ διὰ τοὺς διδάσκοντας,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(Ε) "Όσοι ἀφιέρωσαν χάρτας, ἄτλαντας, τὴν ὑδρόγειον σφαῖραν καὶ τὰ τοιαῦτα ὁμοίως καὶ ὅσοι ἔδωκαν διὰ τὰ ὠρολόγια, καρέκλες καὶ λοιπὰ ἔπιπλα,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(σ. 107) Ἀκολουθεῖ ὀνομαστικὸς κατάλογος δωρητῶν διὰ τὰ σχολεῖα. Μεταξὺ τῶν δωρητῶν ἀναφέρονται ὁ πανιερώτατος Σερβίων καὶ Κοζάνης, 4000 (γρόσια), ὁ μακαρίτης Δημητρίου Χατζητάσιου, 32,000 (γρόσια), ὁ πανοσιολογιώτατος καὶ μακαρίτης Γερμανός, 25,000 (γρόσια), τὸ σεβαστὸν Ὑπουργεῖον τῆς Ἑλλάδος εἰς βιβλία, 20,000 (γρόσια) κ.ἄ.

(σ. 109, Δ) Τὸ σεβαστὸν ὑπουργεῖον τῆς Ἑλλάδος ἐπροίκισε τὴν βιβλιοθήκην μας δι' ἀποστολῆς πολλῶν βιβλίων χρησίμων διὰ τοὺς ἀπόρους μαθητὰς. Τὸ ἴδιον προσέφερε καὶ ἐπιπεδόσφαιρα καὶ χάρτας οὐκ ὀλίγους εἰς χρῆσιν τῶν μαθητῶν,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(Δ) "Όσοι χριστιανοὶ λαμβάνοντες βιβλία παρὰ τοῦ σχολείου ἄνευ ἀποδείξεως τὰ κατακρατοῦσι καὶ δὲν ἔχουσι οὔτε θέλησιν οὔτε σκοπὸν νὰ τὰ ἐπιστρέψωσι, συμβουλευόμεν αὐτοὺς νὰ μὴ ὑστερῶσιν ἐπὶ πολὺ ταῦτα καὶ παραδίδονται εἰς λήθην, ἀλλ' ἅμα μελετήσαντες νὰ τὰ ἐπιστρέψωσι.

(Δι' ἄλλης χειρὸς εἰς τὸ περιθώριον: δὲν λέγομεν)

(Δ) Οἱ ἐπιβουλευόμενοι τὰ σχολεῖα καὶ βλασφημοῦντες κατὰ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ὡσὰν νὰ ἦσαν ταῦτα αἰτία κανενὸς κακοῦ, καὶ κατὰ συνέπειαν προσπαθοῦντες ἢ λόγῳ ἢ ἔργῳ ἢ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἢ φανερὰ ἢ κρυφὰ νὰ σηκώσωσι τὸ πρὸς τὰ γράμματα σέβας καὶ διαλύσωσι τὰ σχολεῖα, πρὸς κοινὴν τύφλωσιν καὶ σκοτασμὸν τῆς ἐνεστώσης καὶ ἐπερχομένης γενεᾶς,

ἀνάθεμα ἔστωσαν.

(σ. 110, Δ) Προσέτι δὲ ἀναθεματίζομεν καὶ κάθε ἄνθρωπον εἴτε μεγάλον εἴτε μικρόν, ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ κόψῃ ξένον καρποφόρον ἢ μὴ καρποφόρον δένδρον ἢ ἄλμυράκιον ξένον ἢ πλατάνια τοῦ λάκκου διὰ φθόνον ἢ δι' ἔχθραν ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν, ὁ τοιοῦτος ὡς γινόμενος μέγα πρόσκομμα εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ χωρίου μας ὑποβάλλεται εἰς τὸ ἀνάθεμα τῶν ἀδικουμένων ἀδελφῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας.

(Δ) "Όσοι χριστιανοὶ συνεδρόμησαν, ἐπεμελήθησαν, συνεισέφεραν καὶ ἐπεστά-

τήσαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ κωδωνοστασίου καὶ ὅσοι προσέφεραν δι' αὐτὸ ἢ ξύλον ἢ πέτραν ἢ δουλειὰν ἢ χρηματικὴν ἢ ἡθικὴν συνδρομὴν ἢ σίδηρον ἢ τροφὴν ἢ τι τοιοῦτον ἢ καὶ λόγον ἀκόμη καλὸν καὶ προτρεπτικόν, ἀκόμη δὲ καὶ ὅσοι ἐργάζονται καὶ προσπαθοῦσι νὰ φέρωσι καὶ ὥρολόγιον δι' αὐτὸ,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(σ. 111, Ε) Ὅσοι χριστιανοὶ εἶτε ἔργῳ εἶτε λόγῳ συνεισέφερον, ἐπεμελήθησαν, ἐπεστάτησαν εἰς τὴν ἐκ νέου ἀνοικοδόμησιν τῶν σχολείων τῆς πόλεως ἡμῶν καὶ ὅσοι ἔδωσαν δι' αὐτὸ ἢ χρηματικὴν τινα ποσότητα ἢ ξύλον ἢ σίδηρον ἢ πέτρας, ἢ τροφὴν ἢ εἰργάσθησαν δωρεὰν ἢ τοιοῦτόν τι πρὸς δὲ καὶ λόγον ἀκόμη καλὸν ἔλεγον, ἀκόμη δὲ καὶ ὅσοι ἐργάζονται ἢ ἔχωσι κατὰ νοῦν νὰ ἐργασθῶσι ὑπὲρ τῶν σχολείων,

Αἰωνία ἡ μνήμη.

(σ. 112, ΣΤ) (Δι' ἄλλης χειρός). Ὁ δὲ πατριώτης εὐρισκόμενος ἐν Βλαχίᾳ καὶ ἀφιέρωσεν διὰ τὴν σχολὴν γρόσια...

Αἰωνία ἡ μνήμη.

(σ. 132, ΣΤ) Ὅμοίως καὶ ὅσοι ἀφιέρωσαν εἰς τὰ δύο κοιμητήρια τοῦ Ἀγίου Δημητρίου καὶ Ἀγίου Ἀντωνίου,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

(ΣΤ) Ὅμοίως καὶ ὅσοι ἀφιέρωσαν διὰ τὸν Ἅγιον Δημήτριον τῆς Γρατσίανης χωράφια, ἢ ἀμπέλια ἢ ἄλλα κτήματα κινητά τε καὶ ἀκίνητα ἕκαστος κατὰ τὴν δύναμιν του διὰ νὰ οἰκονομῶνται τὰ ἱερὰ καταγώγια καὶ ὅσοι λόγῳ ἢ ἔργῳ φροντίξωσι ἡθικῶς ἢ πνευματικῶς διὰ τὴν κοινότητα ἡμῶν,

Αἰωνία ἡ μνήμη (τρὶς).

Συμπληρωματικὰ παραθέτω μερικὰ ἄλλα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν ἀκολουθία, ποὺ νομίζω ὅτι ἔχουν ἐνδιαφέρον.

(σ. 89, Β) Ὅσοι δὲ ἐναντίον μισόκαλοι καὶ κακότροποι λόγῳ ἢ ἔργῳ συνεργοῦσιν, θέλουσι πάσχουσι διὰ νὰ φθείρωσι καὶ νὰ χαλάσωσι τὰ εἰρημμένα ἀφιερῶματα καὶ γραψίματα, ἵνα ἐλαττώσωσιν τὴν τάξιν των, τόσον τῶν ἱερέων τὰ γραψίματα ὅσον καὶ τοῦ θεοῦ τούτου ναοῦ, εἶτε ἱερεὺς εἶναι εἶτε λαϊκός,

ἀνάθεμα (τρὶς).

(σ. 88, Β, Γ) Ὅμοίως καὶ ὅσους μάγους ἢ μάγισσες εὐρίσκονται εἰς τὴν κομόπολιν ταύτην Βελβενδὸν καὶ εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἄνδρας δηλαδὴ ἢ γυναῖκας, ὅπου μὲ οἶον τρόπον σατανικὸν πάσχουσι νὰ μαγεύσωσι τοὺς χριστιανούς, νὰ ἀποδένωσι, νὰ τοὺς κάμνωσι νὰ μὴ τεκνοποιῶσιν, νὰ ἀποθνήσκωσι

(ὡς αὐτοὶ οἱ μικροὶ καὶ ἀσυλλόγιστοι ὑπολαμβάνουσι), νὰ ἀσθενῶσιν, νὰ λολαίνονται καὶ ἄλλα τοιαῦτα παρόμοια κακὰ νὰ τοὺς προξενῶσιν διὰ μέσου τῆς ἀθέου ταύτης κακοτεχνίας, διὰ τοὺς ὁποίους πάντες λέγομεν καὶ ἐκφωνοῦμεν τῇ ἀδείᾳ τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν Δεσπότη, ὅπως ἔστωσαν ἀφορεσμένοι ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἄλλοι μετὰ θάνατον,

ἀμήν.

(σ. 105, Ε) "Ὅστις ἔτι τῶν πατριωτῶν μας εἴτε φθόνῳ εἴτε πείσματι φερόμενος ἢ μικρὸς ἢ μεγάλος τολμήσει καὶ ἐπιβάλεῖ χεῖρα βαρεῖαν, ἵνα βλάβῃ τὰ σκαμνία, τὰ ὁποῖα ἐφύτευσαν καὶ φυτεῦνους διὰ μέγα ὄφελος τῆς πατρίδος ἡμῶν, ὥς καὶ ὁ Δεσπότης δι' ἀφορισμοῦ ἠθέλησε,

ἀνάθεμα

(τρίς).

Ἀπὸ τὸ κείμενο αὐτὸ διαγράφεται πολὺ ζωντανὰ ἡ συγκρότησις τῆς κοινωνίας τοῦ Βελβεντοῦ, ποὺ ἦταν κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη κωμόπολις ἀπὸ 400 σπίτια, ὅπως ἀναφέρεται σὲ χειρόγραφο ἔργο ποὺ ἀποδίδεται στὸν Μεγδάνη¹ γιὰ τὴ φυσικὴ, πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάστασις ὀρισμένων ἐπαρχιῶν τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνος. Οἱ κάτοικοι τοῦ Βελβεντοῦ δὲν ταξίδευαν, ἦσαν κτηνοτρόφοι ἢ ζοῦσαν ἀπὸ τῆ γῆ τους, καλλιεργοῦσαν ὀπωροφόρα δένδρα, λινάρι, ἀμπέλια. «Καὶ διὰ τὸ νὰ ἀσχολοῦνται ὅλοι εἰς τὰ ἔργα ὅμοιοι εἶναι καὶ ὁμότιμοι καὶ ὑπεροχὰς καὶ σκανδαλοποιὰς εὐγενείας δὲν ἔχουσι. Τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις των τὰς θεωροῦσι δημοκρατικῶς καὶ κινῶνται εἰς αὐτὰς ἀπὸ κοινῆς ὁμονοίας των»².

Ἀπὸ τὸν μακροσκελὲς κατάλογο ὀνομάτων τῶν δωρητῶν ποὺ ἀναγράφονται στὸν κώδικα φαίνεται ὅτι σχεδὸν κανεὶς δὲν ἦταν ἀμέτοχος στὰ κοινὰ καὶ ὅτι προσφέροντας γιὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς τους δημιουργοῦσαν ἓνα σταθερὸ κεφάλαιο «τὸ λᾶσσον»³, τὸ ὁποῖο στὰ χέρια τῆς ἐκκλησίας εὗρισκε τὴν ἀξιοποίησίν του.

Πρώτη καὶ κύρια φροντίδα ἦταν ἡ ἐκκλησία. Ἡ ἀνέγερσις ναῶν, «ἡ ζωγραφία» τους καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς τους μὲ ἐκκλησιαστικὰ σκευῆ. Δεύτερο μέλημα ἐπίσης σπουδαῖο ἦταν ἡ μόρφωσις ἀπὸ τὸν δάσκαλο καὶ ἡ ψυχικὴ καθοδήγησις ἀπὸ τὸν πνευματικόν. "Ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τὸ κείμενο,

¹ Μιχ. Ἀθ. Κάλινδέρη, Γραπτὰ μνημεῖα ἀπὸ τῆς Δυτ. Μακεδονίας χρόνων Τουρκοκρατίας. Πτολεμαῖς 1940, σελ. 9.

² Ἐνθα ἀνωτ. σελ. 22.

³ Ἡλία Δασσαρήτου, Περί τῆς Κορυτσᾶς, ΔΙΕΕ (1896-1900), σελ. 156, σημ. 61. Γνωστὸ καὶ ἀπὸ ἄλλες πόλεις τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, τὸ λᾶσσον ἦταν τὸ ταμεῖο τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων (ἀσφαλισμένο συνήθως στὸ σεντούκι τῆς ἐκκλησίας), τὸ ὁποῖο διαχειρίζονταν οἱ ἱερεῖς μὲ τοὺς ἐπιτρόπους ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν πάντα τοῦ μητροπολίτου τῆς περιοχῆς.

ὁ πνευματικὸς δὲν ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς παπάδες τοῦ χωριοῦ, ἀλλὰ ἄλλος, πιθανὸν κάποιος πιὸ μορφωμένος ἢ καλόγερος, ὅπως συνηθιζόταν, ποὺ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ φροντίζει γιὰ τὴν διόρθωση τῶν ψυχῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀμάθεια «φθόνῳ τοῦ ψυχοφθόρου διαβόλου ἀνέκαθεν ἐπεπόλαζεν ἐν τῇ κομπούλει ταύτῃ Βελβεντῶ»¹, γιαντὸ ἴσως τόσο πολὺ τονίζεται κατὰ τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας ὀνομαστικὰ τοῦ καθενὸς ἡ προσφορὰ γιὰ τὸ σχολεῖο. Τονίζεται ἐξ ἴσου μὲ τὰ ἔργα καὶ ὁ καλὸς καὶ προτρεπτικὸς λόγος, ἡ ἠθικὴ συμπαράστασις.

Οἱ εἰσφορὲς ἦταν εἰς εἶδος, ἀμπέλια, χωράφια, σίδηρο, πέτρες, φαγητὸ γιὰ τοὺς ἐργάτες, προσωπικὴ ἐργασία, καθὼς καὶ εἰς χρῆμα. Ὅλο αὐτὸ τὸ κεφάλαιο, ποὺ ἦταν στὰ χέρια τῆς ἐκκλησίας, δὲν ἔπρεπε νὰ διασκορπισθῇ. Ἀπὸ τοὺς τόκους τῶν χρημάτων ποὺ δάνειζε ἡ ἐκκλησία ἔπρεπε νὰ πληρωθοῦν ὁ δάσκαλος, ὁ ὁποῖος ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ κηρύττῃ στὴν ἐκκλησία εἰς τακτὲς ἡμέρες, καὶ ὁ πνευματικὸς. Ὁ τόκος ἦταν συνήθως 15%, ὅπως ἀναφέρεται εἰς δωρεὰς πρὸς τὴν ἐκκλησία γιὰ τὸ σχολεῖο ἢ γιὰ μνημόσυνα. Π.χ. στὴ σελίδα 142 τοῦ κώδικος βλέπομε ὅτι:

Ὁ Πανοσιολογιώτατος τοῦ ἐνταῦθα μοναστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος μακαρίτης Παπα-Χρύσανθος, ἀφίερωσε διὰ ψυχικὴν του σωτηρίαν κατὰ τὴν διαθήκην του, εἰς τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον τῆς πολιτείας μᾶς γρόσια πεντήκοντα τὰ ὁποῖα ἐβάλλησαν εἰς τὸ κοινὸν τῆς πολιτείας ταύτης διὰ νὰ στέκουν παντοτινὰ μὲ τὸ διάφορον πρὸς τὰ δέκα ἑνδεκα καὶ μισόν καὶ πλερώνεται τὸν κάθε χρόνον πρὸς τὸν ἐπίτροπον, διὰ νὰ ἐξοδεύηται εἰς ἀναγκαίᾳς χρεῖας τοῦ σχολείου. αἰωνία ἡ μνήμη.

Σελ. 162:

Ὁ κνρ Σταμάτης μπουγιατζῆς κατὰ τὸ 1783 μαῖου 9 ἀφίερωσεν εἰς τοὺς ἱερεῖς τῆς πολιτείας ταύτης γρόσια 100 καὶ τὰ ἔδωσεν εἰς τὸ κοινὸν τῆς πολιτείας μᾶς διὰ νὰ στέκουν παντοτινὰ μὲ τὸ διάφορον τὰ δέκα ἑνδεκα καὶ μισόν, τὼν ὁποίων τὸ διάφορον γρόσια δεκαπέντε νὰ δίδηται τὸν κάθε χρόνον εἰς τὴν κοινότητα τῶν ἱερέων καὶ νὰ ἔχωσι χρεῖαν ἀπαραίτητον διὰ νὰ λειτουργῶσι κάθε ἑβδομάδα τὸ Σάββατον καὶ νὰ μνημονεύωσι τὰ ὀνόματα ταῦτα Σταμάτη, Ξάκουσ καὶ τῶν τέκνων. αἰωνία ἡ μνήμη.

Εἰς τὰ ἔγγραφα, ποὺ δημοσιεύει ἐνταῦθα ὁ Ν. Δελιαῆς¹, ὁ τόκος ἀνέρχεται σὲ δέκα τὰ ἑκατὸ, ἀλλὰ γινόταν καὶ ἄλλες συμφωνίες, π.χ. σελ. 205, 1798 Ἰουλίου 20:

Ἐπληρώθη τὸ δεδουλευμένον διάφορον τῆς ἀνωτέρω ὁμολογίας διὰ τρεῖς χρόνους ἕως σήμερον πρὸς 6 τὰ ἑκατὸν μετηλλαχθέντος τοῦ ἔτους εἰς τὸ παρόν.

¹ Βλέπε Ν. Δελιαῆς, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 267.

Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν χρησίμευε ὡς τράπεζα καὶ δάνειζε χρήματα γιὰ νὰ δημιουργῇ εἰσόδημα, ἐνθ' τὸ κεφάλαιο, «τὸ ἄσσον» παρέμενε ἄθικτο. Π.χ. σελ. 200: Ἰσον ἀπαράλλακτον τῆς κοινῆς ὁμολογίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἄσπων:

Διὰ τῆς παρούσης ὁμολογίας, δηλοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ κάτωθι γεγραμμένοι ὅτι ἐλάβομεν ἀπὸ τῆς δύο ἐκκλησίας μας τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Κοιμήσεως καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου δανεικῶς διὰ χρεῖαν καὶ ἀνάγκην τῆς πολιτείας μας γρόσια χίλια πεντακόσια πενήντα καὶ τὰ μὲν χίλια τὰ δέκα πρὸς ἑνδεκα, τὰ δὲ πεντακόσια πενήντα ἄνευ τόκου, ὅθεν εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας καὶ διηνεκῇ ἀσφάλειαν ἐδόθη ἡ παροῦσα ἡμῶν ὁμολογία καὶ καθολικὴ ἀπόδειξις εἰς χεῖρας τοῦ Πανιερωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη κυροῦ Ἰγνατίου διὰ νὰ ἔχη τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν παντὶ κριτηρίῳ. αψοδ
Ἰουλίου α ἐν Βελβενδῷ.

Σελ. 200, 1788 Ἰουλίου 24:

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἡδὴ ἀρχιερατεύοντος Πανιερωτάτου καὶ θεοπροβλήτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη Ἁγίου Σερβίων καὶ Κοζάνης κυρίου κυρίου Θεοφίλου ἡλάχθη ἡ παροῦσα ὁμολογία, γενομένου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λογαριασμοῦ, εἰς ποσότητα 2700 γροσίων δύο χιλιάδες ἑπτακόσια ἐπὶ συμφωνίᾳ διάφορον ἔξ τὰ ἑκατὸν τὸν χρόνον καὶ ἐβάλλη εἰς τὸ σεντούκι τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς ἔνδειξιν.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω φαίνεται ὅτι γινόταν διάφορες συμφωνίες ἀνάλογα μὲ τὴν δυνατότητα τοῦ δανειζομένου, τὸ δὲ σεντούκι τῆς ἐκκλησίας ἦταν τὸ χρηματοκιβώτιο, ὅπου φύλασσαν τόσο τὰ χρήματα, ὅσο καὶ τὶς ἀποδείξεις.

Τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι πολὺ διαφωτιστικὸ γιὰ τὴν συγκρότηση τοῦ σχολείου. Εἶχε βιβλιοθήκη, τῆς ὁποίας τὰ βιβλία εἶχαν προσφέρει πολλοὶ «φιλόμουσοι», εἶχε χάρτες, ἄτλαντες, ὑδρόγειο σφαῖρα καὶ «τὰ τοιαῦτα». Τί εἶδους βιβλία εἶχαν περίπου, τὸ μαθαίνομε πάλι ἀπὸ τὸν κώδικα Βελβεντοῦ, σελ. 142:

Ὁ μακαρίτης Σακελλάριος τῆς πολιτείας ταύτης Γεώργιος ἱερεὺς Χ' στάσιον ἀφιέρωσε κατὰ τὴν διαθήκην του εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον γρόσια εἴκοσι πέντε, διὰ τὰ βιβλία, καὶ ἡγοράσθη παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου κυρ Γεωργίου Χ' μανουήλ τὸ λεζικὸν Γεωργίου: τετράγλωσσον.

Ὁ πανιερωτάτος ἡμῶν δεσπότης Ἁγιος Σερβίων κύριος Θεόφιλος δι' ἐκκλησιαστικῶν ἄσπων ἡγόρασε ἐν λεζικὸν τοῦ Βαρίνου: ἕτερον λεζικὸν τοῦ Βλάχου, τέσσαρας τόμους ἐγκυκλοπαιδείας, μίαν γραμματικὴν Ἀθανασίου Παρίου, ἐν ἐπιστολάριον Συνεσίου καὶ δύο Χρυσολωράδες.

Σελ. 114:

Ὁ Ἰωάννης Ζησιού ἀπέστειλεν ἐξ Ἀθηνῶν διὰ μὲν τὰ σχολεῖα μίαν Ὑδρώγειον Σφαῖραν διὰ δὲ τὴν ἐκκλησίαν ἓν ζεύγος σαντανίων¹.

Ὅπως δὲ ἀναφέρεται στὴν ἀκολουθία, καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἑλλάδος προσέφερε βιβλία γιὰ τοὺς ἀπόρους μαθητάς, καθὼς καὶ ἐποπτικά μέσα διδασκαλίας. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς μαθητάς ὅμως καὶ ἄλλοι εἶχαν ὄρεξη γιὰ μάθηση καὶ δανείζονταν βιβλία ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκη τοῦ σχολείου. Μερικοὶ βέβαια «σάν καὶ πάντα σάν καὶ τώρα» ξεχνοῦσαν νὰ τὰ ἐπιστρέψουν γι' αὐτὸ τοὺς δίνεται ἡ συμβουλὴ νὰ μὴν «*παραδίδονται εἰς λήθην*», ἀλλὰ νὰ τὰ ἐπιστρέφουν, ἀφοῦ τὰ μελετήσουν. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ υποθέσωμε πὼς τὸ σχολεῖο θὰ διέθετε καὶ βιβλία γενικοῦ χαρακτήρος, δωρεὰς ἀσφαλῶς κι' αὐτὲς ἄλλων χριστιανῶν, ποὺ θὰ ἐνδιέφεραν τοὺς κατοίκους.

Γιὰ ὅλους λοιπὸν τοὺς καλοὺς χριστιανούς, ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ κοινὰ τῆς πολιτείας, ἡ μνήμη ἄς εἶναι αἰώνια. Ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς ἡ ἐκκλησία ἔρχεται νὰ ἐπιπλήξῃ καὶ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς «*σκανδαλοποιούς*». Ἀναθεματίζει αὐτοὺς ποὺ ἐπιβουλεύονται τὰ σχολεῖα κρυφὰ ἢ φανερά καὶ προσπαθοῦν «*νὰ σηκώσουν τὸ πρὸς τὰ γράμματα σέβας*», καθὼς καὶ ὅσους ἤθελαν «*νὰ ἐλαττώσουν καὶ νὰ φθείρουν τὴν ποσότητα τῶν ἄσπρων*», τὰ ὁποῖα ὠρίστηκαν γιὰ τοὺς μισθοὺς τῶν δασκάλων καὶ τοῦ πνευματικοῦ. Μὲ τὸ φόβο τοῦ δημόσιου ἀναθέματος, ἐξεκκλησιασμοῦ καὶ ἀφορισμοῦ οἱ κακοὶ φρονιματίζονται καὶ ἐμποδίζονται νὰ βλάψουν τὴν πόλιν. Γι' αὐτὸ ἀναφέρονται καὶ τὰ κυριότερα ἀδικήματα: ἡ κατακράτησις τῶν τόκων ποὺ ὀφείλουν στὴν ἐκκλησία ἀπὸ τὰ χρήματα ποὺ δανείστηκαν, ἡ ὑπεξαίρεσις ἢ μείωσις τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐκκλησίας, ἡ καταστροφὴ τῶν δέντρων², ἡ ἐπιβουλὴ κατὰ τῶν σχολείων, ἡ κατακράτησις τῶν βιβλίων, ἡ βλασφημία κατὰ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ἡ ἔλλειψις σεβασμοῦ γιὰ τὴ παιδεία, καὶ τέλος ἡ μαγεία. Κυρίως οἱ μάγοι ἢ οἱ μάγισσες, ποὺ ἐμποδίζουν τὴν τεκνοποιὰ «*ποδένουν*», τρελλαίνουν τοὺς ἀνθρώπους ἢ τοὺς ἀρρωσταίνουν, αὐτοὶ πᾶ «*ἔστωσαν ἀφορεσμένοι ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἄλλοι μετὰ θάνατον*»³.

Ἡ εἰκόνα ποὺ μᾶς δίνει ἡ ἀκολουθία αὕτη «*ἡ ψαλλομένη ἀπ' ἄμβωνος τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας*»⁴ εἶναι συγκινητικὴ. Ὁ ναὸς γεμάτος ἀπὸ

¹ Σαντάνια ἔλεγαν τὰ κηροπήγια.

² Ἰδιαίτερα ἀναφέρονται τὰ σκαμνία (συκομορέες), ὡς μέγα ὄφελος τῆς πατρίδος, πιθανὸν ἐπειδὴ τὸ φύλλωμα χρησίμευε γιὰ τροφή τῶν μεταξοσκωλήκων.

³ Βλ. Νικ. Δελιᾶλῃ, Ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Βελβενδοῦ καὶ δύο κώδικες, Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον 1955, σελ. 185-191, ὅπου δημοσιεύει καὶ τὸ ἀπόσπασμα γιὰ τοὺς μάγους καὶ τίς μάγισσες.

⁴ Ἡ λῖα Δασσαρήτοϋ, Περί Κορυτσᾶς, ΔΙΕΕ (1896-1900), σελ. 155, σημ. 61. Στὴ Κορυτσᾶ τὰ ὀνόματα ἐκείνων, ποὺ πρόσφεραν γιὰ τὸ «*λαῶσον*», διαβάζονται «*ἀπ' ἄμβωνος*» τὴν ἡμέρα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.

χριστιανούς καὶ ἡ ἐκκλησία, σὰν ἄρχων θεματοφύλαξ θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς, διὰ τοῦ ἱερέως, νὰ ἐπαινῇ καὶ νὰ τιμωρῇ. Καὶ οἱ μὲν νὰ εὐφραίνονται, ποῦ ἡ μνήμη γιὰ τὰ καλὰ τοὺς ἔργα θὰ εἶναι αἰώνια, οἱ δὲ νὰ τρομοκρατοῦνται ἀπὸ τὸ πῦρ τῆς Κολάσεως.

ΛΟΥΪΖΑ ΣΥΝΔΙΚΑ - ΛΑΟΥΡΔΑ

93

Ἀποστολὰ γεγραμμένη τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ
 τῇ τῆς ἰσοταξίας ἐσέχουσιν ἡμεῖς ἀκούοντες δι' ἀνταρδύουσαν
 αἰνέσιον τῶν ὁσδοξοῦν χρημάτων τῶν προσευχῶν
 ἡν ἐν τῷ ἁγίῳ καὶ πανσιόδῳ ἡμῶν τῆς ὁσεραρίας·
 Πάσι δὲ καὶ τῷ Δουλοῦ καὶ ἀγαθῶν καὶ καλῶν τῆς το-
 κῆς ταύτης γεγεννηθεῖς· —

Ἐπεὶ ἐν ἀρχαῖς· ὁ ἱεράριος· τὸ Παῖρ ἡμῶν·
 ὁ ἱεὺς ἐστὶν· τὴν ἀρχαίου γένεσιν· Δόξα·
 ὁ αὐτὸς· κεννῶν· καὶ ὁ χεὶρ τῶν οὐρανῶν· —

Τὴν ἀρχαίου γένεσιν προσευόμεν ἀγαθῇ,
 ἀντὶ τῆς συγχύσεως τῶν οὐρανῶν ἡμῶν χει-
 ρὶ ὁδοῦ μακροῦ καὶ τῷ Δουλοῦ καὶ καλῶν ἀντι-
 ὅν ἐν τῷ παντί· ἡν ἡμῶν καὶ ἐξ ἡμῶν ἐν τῷ
 Δουλοῦ τὸ ἐχθρὸν ἂν ἀγαθῶν δοῦναι·
 καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τῇ πάντῃ ὁδοῦ ἡμῶν οὐ-
 ρανῶν καὶ δι' ἐξουσίαν τῶν οὐρανῶν· —

Δόξα τῷ αὐτῷ· —

101
 ὁμοῦ καὶ ἐξ ὁδοῦ ἡμῶν βασιλεὺς ἐπορεύει
 ἡμεῖς αὖτις αὐτῷ περὶ πόλιν καὶ οὐρανὸν καὶ
 οὐσῶν τῶν ἀστέρων βασιλεῶν. αὐτῶν ἡμῶν
 ὁ διοριζέμενος καὶ ἡ ἀπορριμνύμενος, ἄριστος
 βασιλεὺς καὶ κατὰ τὴν καρδίαν ἡμῶν. δεσπο-
 ταίνων, ὑποτασσάμενος, συνεισφορῶν
 (μασίμῃ τῇ ἐν τῷ ὄρει ἀποκατεμένῃ δαμν-
 νήσαντι, καὶ ἑστῇ) τοῦ ἀποκατεμένου
 τῷ ἐγγύθεν ὁμοῦ καὶ τῷ ἀποκατεμένῳ
 ὁνομαζόμενος καὶ διδοῦναι. αὐτῶν ἡμῶν
 ὁδοὶ ἐδύναν καὶ ἀπορριμνύμενος ἡμεῖς
 ἀποκατεμένους τῶνδε ἐκκαταστάς ἡμεῖς καὶ
 μῆνους ἡμεῖς δεδῶκεν καὶ τῷ ἀποκατεμένῳ
 χαράν καὶ ἀποκατεμένους, ἀποκατεμένους, καὶ ἡμεῖς ἀπο-
 κατεμένους ἡμεῖς ὁμοῦ καὶ τῷ ἀποκατεμένῳ
 ἀποκατεμένους διὰ τῷ ἐγγύθεν ὁμοῦ καὶ τῷ
 ἀποκατεμένῳ ὁνομαζόμενος αὐτῶν ἡμῶν